JustTransitions

LETLAKALA LA BONE LA DINTLHA 04

Seabe sa phetogo ya leratadima go bolemi le lenaneo la dijo la Afrika Borwa

Matseno

Bolemi ka Afrika Borwa bo kotsing kudu go phetogo ya leratadima. Bo na le seabe go phetogo ya leratadima ka go tšweletša meši mo lefaufaung. Eupša bolemi gape bo ka ba le seabe go ditharollo. Bo ka fetoga phokotšo ya mathata ge ditiro tša peakanyo ya bolemi di ka dirišwa.

Diabe tšeo di laeditšwego ka mo go letlakala la dintlha ke ditšhupetšo tsa naga ka moka. Eupša diabe tšeo re di kwago di ka fapana go eya ka lefelo le itšego, le go ya ka balemi ba ba golo go balemipotlana, ba tšweletša dibjalo go ba leruo, ba šomiša mekgwa ya nošetšo goba aowa, ebile ba dira bolemi ka mafelong ao a nago le tšweletšo goba a kgakala. Tshekatsheko le magato mabapi le go kgatha tema ga balemi ba kgauswi ka fao go bohlokwa.

Dilebelelwa tša phetogo ya leratadima mo **Afrika Borwa**

Ge go lebeletšwe mabaka ka moka, mafelo a kgauswi le mawatleng le a ka gare ga naga a go ralala le mollwane wa ka Bohlabela bja Mpumalanga le Limpopo a mo kotsing kudu go phetogo ya leratadima. Mafelo a ka gare ga naga, kudukudu a ka nagagodimo, a bonwa e le ao a sego kotsing kudu (Seswantšho sa 1).

Maemo ka kakaretšo a tla ba ao a omilego ka dikarolong tša ka bodikela le leboa, le go na ga dipula gannyane ka karolong ya bohlabela. Boleng bja meetse le go hwetšagala ga ona go tla theogela fase. Ngwaga ka ngwaga.

Go tla fiša kudunyana, gabedi go feta kakaretšo ya lefase ka bophara.

Seswantšho sa 1: Mmepe wa Naga wa mabapi le go ba kotsing ga Afrika Borwa

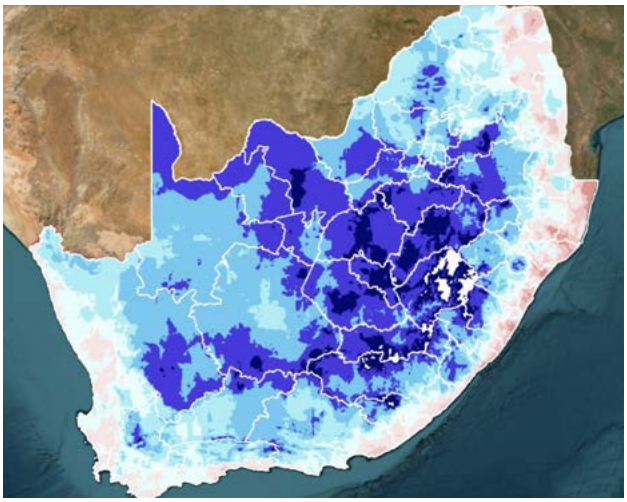

Mothopo: ArcGIS[1]

1. https://gisportal.saeon.ac.za/portal/apps/webappviewer/index.html?id=2d572dcf9c5f47c484540f8c934e03f4

Dithempheretšha di tla oketšega ka 3.5°C mo mengwageng ye e latelago ye masome a mane (40).

Go tla ba le koketšego ya ditiragalo tša boso bjo bo mpefetšego tša go swana le maphoto a phišo, komelelo le mafula.

Diabe tše mpe go tikologo di akaretša kgogolego ya mobu, go phokotsego ya mehlare, mafula ao a ipušeletšago, komelelo ya naga, le go gwagwalala ga naga, le tahlegelo ya mehutahuta ya diphedi.

Tšweletšo ya ***leruo*** e tla itemogela mathata a ka dithokgweng ao a mpefetšego le dimela tše di šwahlelago gomme e sego tša fao ka go mafelo a phulo, dilomi tše diswa le diphedinyana tše di bakago malwetši, mathata a go bakwa ke phišo, le nyakego ya meetse ke leruo.

Go senywa ga phulo ke tlhobaboroko ye kgolo ka lebaka la gore mafelo a go ba le mabjang a fana ka mehola ye bohlokwa ya ekonomi le yeo e sego ya ekonomi.

- Ya ekonomi – go fula ga diphoofolo, nama, dikgong, dimela tša go dira dihlare, le mabjang a go rulela
- Yeo e sego ya ekonomi – bohwa bja setšo, bja semoya, le boeti le boitapološo

Mafelo a go ba le mabjang le ona a bohlokwa kudu go tikologo. Gotee le dithokgwa, ke tšona dilo tše kgolo kudu tše di fokotšago moya wa ditshila. Mafelo a ka bobedi le ona a tletše kudu ka mehutahuta ya diphedi. Mafelo a go ba le mabjang le ona a fana ka ditirelo tše bohlokwa tša phedišano ya diphedi, go swana le tšhireletšo ya methopo ya meetse, go bea mobu maemong a ona, le go laola neelano ya dijo. Gape di na le mohola ka botšona, bjalo ka mafelo ao a swanetšego go hlokomelwa.

Dibjalo

Phetogo ya leratadima e tla ama dibjalo tša mehutahuta ka ditsela tšeo di fapafapanego. Puno ya mafela le korong e tla ba ka fase ga kgatelelo ka lebaka la go hlatloga ga dithempheretšha le go hwetšagala ga meetse a mannyane. Go tla ba le diphetogo go mafelo ao a loketšego tšweletšo go dibjalo tše go akaretšwa lefela, korong, soya, mabele, moba, dikenywa le merogo, le dithokgwa. Ka kakaretšo, tšweletšo go emetšwe gore e tla ba mafelong a mangwe fela, fao e lego gore mafelo a mannyane a tšweletšo ao a nošetšwago a ba le dipuno tša godimo.

Diabe

Tlhaelelo ya meetse e tla feletša ka koketšego ya nyakego ya nošetšo. Poloko ya meetse e tla ba bohlokwa kudu, kudukudu ka mafelong ao nelwago ke dipula tše nnyane. Matamo a ka hlokagala, eupša le ona a na le diabe tša go se loke, go akaretšwa go tloša ditšhaba fao di dulago gona, go senywa ga neelano ya meetse le phedišano ya diphedi, le phokotšego ya go hwetšagala ga meetse go bao ba dulago mafelong a fasana.

Go tlwaela go latela mekgwa ya bolemi ya go bolekega, go fa mohlala, go beeletša meetse le go a diriša leswa, kgotlelelo ya phišo/komelelo le dibjalo tša lebaka le lekopana, go fetoša ditiro tša go paraka mašemong, go boloka meetse ka mobung, le pabalelo ya mafelo a go noga/ tlhakase/ monola wo montši.

Ditšhaba tša magaeng di ka itemogela go huduswa mafelong a tšona ge bolemi bja kgwebo bo ka fetoša mafelo a tšweletšo, ka ntle le ge se se ka laolwa ka maleba.

Balemipotlana le balemi ba ka malapeng ke bona bao ba lego kotsing kudu go diabe tša phetogo ya leratadima. Balemibagolo ba kgwebo ba kgona kudu go fetoša ditiro tša bona, ka lebaka la ge ba na le methopo ye mentši le tshedimošo.

Basadi, bana le batšofadi ba kotsing ye kgolo.

Bašomi ba dipolaseng ba šetše ba itemogela tahlegelo ya mešomo le maemo ao a sa kgahlišego ka nakong ya komelelo le ka morago ga yona.

Diabe go bašomi ba ka lenaneong la dithekišo tša ditšweletšwa le tla laolwa ke gore ba ka lekaleng lefe. Mešomo ya ka dikgwebong ga e ka no se theogele fase, eupša bašomi ba ka lekaleng la tšwelešo le la dinamelwa ba ka amega gampe ka Makaleng ao a phuhlamago.

Katološo ya makala a magolo a bolemi, a ditemelo tša mehlare le tša moba di ka feletša ka go tšea naga ya batho ka ntle le molao, tahlegelo ya mehutahuta ya diphedi le go

tšweletšwa ga meši ya lefaufaung ge mafelo a bjang goba dithokgwa di ka fetošetšwa go ba mafelo a tšweletšo.

Diabe go maphelo a batho go na le kgonagalo ya gore di ka ba tšeo di sego tša loka, fao go ka emelwago gore go ka ba le malwetši a go bakwa ke meetse ka morago ga mafula, fao mafelo ao a katološitšwego a ka angwago ke malwetši a yona nako yeo a go swana le letadi, kgatelelo ya phišo go akaretšwa le gore e ka ama bašomi ba dipolaseng, go akaretšwa go se šireletšege ga dijo le phepo, le tshenyo ya mananeokgoparara a sebopego sa naga.

Ditheko tša dijo di tla hlatloga ge bareki ba tla be ba itemogela ditlamorago tša go hloka bonnete ka ga tlelaemete le tšweletšo ya fase, le ge mebaraka ye mengwe ye e humilego e phenkgišanela go reka ditšweletšwa tšeo di hlaelelago.

Naa go ka **dirwa eng?**

Ka kakaretšo, ka phetolo ya go dira kgwebo ka fao go tlwaelegilego, phetogo ya leratadima e ka hlatloša tlhokego ya tekatekano mabapi le beng ba dithoto, ditiro tša tšweletšo le dikotsi tšeo ditšhaba tše di beetšego thoko le tšeo di lego kotsing le basadi ba lebanego le tšona. Eupša se se tla direga ge fela e le gore maikarabelo a tlogelwa gore di dirwe ka mebaraka le ke batho bao ba tšeago dipheto ba le noši.

Go nyakega phetogelo ye e hlalošitšwego gabotse le ya toka go fetoša sebopego sa lenaneo la dijo, le go tliša dikgahlego tša ditšhaba tše di hlokišitšwego menyetla go ba bohlokwa go ditsenogare.

Dikokwane di akaretša:

- Go bea pele ditokelo go dijo tša phepo le tše di hlwekilego le go meetse
- Go aba methopo leswa ka pela, go akaretšwa naga le meetse
- Ditiro tša bolemi bja phetogo le kgotlelelo ka magato ka moka
- Go aga bokgoni bjo go fetogago go ya ka seemo le bjo bo nago le kgotlelelo ka maemong ka moka
- Kopanyo ya botšweletši bja temo go ba mothopo wa tlhago wo o kgathago tem aka botlalo, bja go kgatha tema ka makaleng a mantši le taolo le peakanyo ya sebopego sa naga
- Letseno la motheo le mananeo a mananeo a mešeomo ya setšhaba go thekga babotlana le batho bao ba le go kotsing go aga le go maatlafatša go iphediša ga batho le go hlokomela tikologo
- Dinepo tša phokotšo ya meši ya lefaufaung, kudukudu ka go lenaneo la dijo la kgwebo, fao go nago le magato le dinako tše di beilwego tšeo di hlalošitšwego gabotse. Makala a bohlokwa ao a nyakago šedi ke lekala la leruo, la maatla le la dinamelwa ka lenaneong la dijo, le phetošo ya tšhomišo ya naga (kudukudu go fetošetša mafelo a mabjang le dithokgwa go ba a tšweletšo ya tša temo).